నల్లని రంగు. ఉంగరాల జుట్టు. మొహానికంతా ప్రామినెంట్‌గా కనిపించే గద్దని పోలిన ముక్కు. ...నిషి చాలా విద్యాధికుడని అతని ముఖం, ముఖం ...ాది కళ్ళజోడు సూచిస్తున్నాయి. మనిషి పొడుగ్గా, ...న్నగా నడి వయస్సులో ఉన్నాడు. ఒట్టి మీద ...గా ఉన్న పుస్తకం చదువుతున్నాడు. సుమారు ...తి పది నిమిషాలకు సిగరెట్టు తీసి ముట్టిస్తూ ...టనం కొనసాగిస్తున్నాడు. మనుష్యులను చూసి ...ళ్ళ గురించి ఊహాగానం చేయడం నాకు ఒక హాబీ— ముఖ్యంగా బస్సులో, ట్రెయిన్‌లో ప్రయాణం చేస్తున్నప్పుడు. అలా మనుష్యులనుచూస్తూ, వాళ్ళ గురించి ఆలోచిస్తూ, వాళ్ళ జీవిత చరిత్రని ఊహిస్తూ ప్రయాణ కాలం సులువుగా, విసుగు లేకుండా గడిపేస్తున్నాను. 'పొడుగు మనిషి' గురించే ఆలోచిస్తున్నాను. అతను పేజీలు తిప్పుతున్న వేగాన్ని బట్టి చదువుకు చాలా అలవాటు పడ్డవాడని తెలుస్తోంది. పరిసరాలని మరిచిపోయి పుస్తకం మీద దృష్టిని కేంద్రీకరించడం అతని నిశ్చల చిత్తానికి తార్కాణం. నల్లటి చూపుడువేలు పొడుగునా పసుపు పచ్చటి మచ్చ అతని ధూమపాన విరివికి ప్రతీక. మోచేతికి దిగువగా ఉన్న చొక్కా చేతులు' కాటన్ పాంటు, ఆ పాంటు ఆకారం' అధునాతన పోకిళ్ళకు అతను ఎంత దూరమో స్పష్టం చేస్తున్నాయి. అతని వేలికి వెంకటేశ్వరుని బొమ్మ ఉన్న ఉంగరం అతని ఆస్తికతను చాటుతోంది. ఇంతసేపు ఎవరినీ పలకరించడానికి ప్రయత్నించ కుండా పుస్తకం మీదే దృష్టి నిలిపి ఉండటం అతని

మిత భాషి అన్న మాట. అతని మాటల్లోకి దించి, అతని గురించి వివరాలను తెలుసుకోవచ్చు. కానీ చదువుకుంటున్న మనిషిని డిస్టర్బ్ చేయడం సభ్యత కాదు. మాట్లాడ్డానికి అవకాశంకోసం ఎదురు చూస్తూ కూర్చున్నాను. ట్రెయిన్ ఏదో స్టేషన్‌లో ఆగింది. "పొడుగు మనిషి" పుస్తకం మడచి పక్కన పెట్టి విండో దగ్గరకు వచ్చి కాఫీ కుర్రాణ్ణి పిలిచి కాఫీ తీసుకున్నాడు. ఇదే మంచి అదనని సంభాషణ కుపక్రమించాను.

"ఏమండీ! నా పేరు వెంకటేశ్వరరావు. మీ పేరు ..."

"కామేశ్వరరావు. ఎంతవరకూ వెళ్తున్నారు. మాట్లాడ్డానికి ఎవరు దొరుకుతారా అని ట్రెయిన్ ఎక్కిన దగ్గర్నుంచిచూస్తున్నాను. మిమ్మల్ని చూస్తే అంత కలుపుగోలుగా మాట్లాడేరకం కాదేమో అని ఊరుకున్నాను. ట్రెయిన్ ఎక్కుతూ ఉంటే ఒక ఫ్రెండ్ ఇచ్చిన ఆ పుస్తకం చదువుతూ కూర్చున్నాను. మనిషి బలహీనతని ఎత్తి చూపించే వేయి మూర్ఖాలలో ఈ బాబాల పిచ్చి ఒకటి. నడిచే మనిషి మంచివాడైతే "దేవుడులాంటి వాడురా" అంటాము. అంతేకాని, ఒక మనిషికి దైవత్వాన్ని ఆపాదించి కొలవడం శుద్ధ మూర్ఖత్వ మంటాను. మీరే మంటార?" కాఫీ కప్పు పూర్తిచేసి కుర్రాడికిస్తూ జవాబుకై నా పక్క కుతూహలంగా చూస్తున్నాడు కామేశ్వరరావు ఉరఫ్ 'పొడుగు' మనిషి.

అతన్ని మితభాషిగా అంచనా వేసి దెబ్బతిన్నాను. అతని వాగ్ధాటి నుండి తేరుకుని అడిగాను:

"కామేశ్వరరావుగారూ! దేవుడంటే మీకు నమ్మకం ఉందా?" రాబోయే ప్రవాహాన్ని తట్టుకుందికి నన్ను నేను సిద్ధం చేసుకున్నాను.

"ఇటువంటి ప్రశ్న మనసులోకి రావడమే పొరపాటండి. శాస్త్ర విజ్ఞానం పెరిగి మనిషి సుఖాన్ని పెంచే నాలుగు హంగులు వచ్చేసరికి 'ఆహా! మనిషి ప్రకృతిని జయించేడు. శాస్త్ర విజ్ఞానం సాయంతో భువి దివి అయింది' అని అజ్ఞానులు మాత్రమే విర్రవీగుతారు. ఏమండీ! నిన్న మొన్న సంభవించిన ఉప్పెన, ప్రళయం ప్రకృతి బీభత్స స్వరూపం కాదా? ఏం చేశాయండీ శాస్త్ర సాంకేతిక విజ్ఞానాలు. కొన్నివేలమంది మృతులయ్యారు. కొన్ని కోట్ల రూపాయలు విలువచేసే ఆస్తులు హరించుకు పోయాయి. పచ్చటి పైరుతో వెలిగిపోయే బంగారాన్ని పండించే భూమి మరుభూమిగా మారిపోయింది. ఈ నాశనాన్ని శాస్త్రం ఆపగలిగిందా? అది కేవలం దైవికం. ఆ పరమాత్ముని ఆగ్రహానుగ్రహాలు ఎప్పుడు, ఏ రూపంలో మానవునికి లభిస్తాయో తెలియకపోవడమే కదా ఈ సృష్టిలో పెద్ద రిడిల్. ఇంతెందుకు, సర్వశక్తుల్ని తన పరంచేసుకున్న ఇందిర ప్రభుత్వాన్ని పడగొట్టి ప్రజాస్వామ్యాన్ని పరిరక్షించడం దైవ సహాయం లేకుండా కేవలం మనుష్యులు సాధించిన విజయ మంటారా? సృష్ట్యాది నుండి శిష్ట రక్షణ, దుష్ట శిక్షణ మనకు తెలియ కుండానే అవిచ్ఛిన్నంగా కొనసాగుతున్న దైవ ప్రక్రియలు. అంతా సర్వంగా, సాఫీగా జరిగినన్నాళ్ళు అంతా తన గొప్పతనమే అనుకొన్న వ్యక్తి ఎదురు దెబ్బ

మనిషి ధనాన్ని మెదడులో దాచుకుంటే, దానిని ఎవరూ దోచుకోరు. దొంగలు అపహరిస్తారన్న భయం వుండదు.

— ఫ్రాంక్లిన్

తగిలే సరికి కన్న తల్లిని ముందు, తరవాత కనిపించని దైవాన్ని తలచుకొంటాడు. స్వశక్తిమీద ఆధారపడి ప్రతి మనిషి తన జీవితాన్ని తీర్చి దిద్దుకుందుకు ప్రయత్నించాల్సిందే. అయితే మనల్ని నడిపించే అదృశ్య శక్తి పాత్రను విస్మరించడం పొరపాటు. ఇది నేను అనుభవం మీద నేర్చుకున్న సత్యం. మీకు వినే ఓపికుంటే వినిపిస్తాను." కళ్ళు మూసుకుని ఆలోచనలో పడిపోయాడు. ముఖంలో దైన్యం, ఎప్పుడో తగిలి పైకి మానినట్టు ఉన్నా, లోపల పచ్చి ఇంకా ఉన్న గాయం మీద తిరిగి దెబ్బ తగిలినప్పుడు కలిగే బాధ ఆయన ముఖంలో కనిపిస్తోంది.

క్షమించండి. బాధ కలిగించే పాత స్మృతులను తెలియక మీక్కు గుర్తుకు తెచ్చాను." మాటకోసం తడుముకుంటున్నట్లు ఎపాలజీ చెప్పాను.

"ఫరవాలేదండీ! గతంలోని అనుభవాలు అప్పట్లో బాధ కలిగించినా, తిరిగి గుర్తుకు వచ్చినప్పుడు కొంత సుఖాన్ని కూడా కలిగిస్తాయి. అనుభవాలను ప్రోదిచేసుకుంటూ పోయిన వ్యక్తికి జీవితంలో ఏదో దశలో సుఖానుభూతికి, దుఃఖానుభూతికి మధ్య తేడా సమసిపోతుంది. నేను ఇంచుమించు ఆ దశ చేరుకున్నాను."

సిగరెట్టు తీసి వెలిగించాడు. రెండు మూడు పీల్పులు పీల్చి, విండోలోంచి బయటకు చూస్తూ కదిలే చెట్లను, టెలిగ్రాఫ్ స్తంభాలను ఎడ్రస్ చేస్తున్నట్టు కథ, చెప్పుకుపోవడం ప్రారంభించాడు.

ఎమ్. ఎస్‌సి. పాసయిన వెంటనే మెడికల్ కాలేజీలో ఫిజిక్స్ లెక్చరర్‌గా ఉద్యోగం దొరికింది. బాధ్యతలు లేని వయసు. చేతి నిండా డబ్బు ఉండేది. ఆఫీషియల్ కాలనీలో ఒక గది అద్దెకు తీసుకుని ఉండేవాణ్ణి. చీకూ చింతా లేకుండా ఉదయం 9 గంటలకు బయలుదేరిన వాణ్ణి ఏ అర్ధరాత్రో రూముకు చేరుకునే వాణ్ణి. ఇరుగు పొరుగు వాళ్ళు ఎవరో కూడా తెలియకుండానే చాలా కాలం గడిచి పోయింది. ఒక రాత్రి. . .

ఆలోచనలో పడినట్టు కళ్ళు మూసుకున్నాడు. కొత్త సిగరెట్టు వెలిగించాడు. సిగరెట్టు పెదాల మధ్య ఉంచి కళ్ళజోడు తీసి రుమాలుతో అద్దాలు క్లీన్ చేసి, కళ్ళు తుడుచుకుని, నా వైపు ఒక్క క్షణం చూశాడు. ఆ చూపులో ఏదో సందేహం తొంగి చూస్తోంది. కథ మధ్యలో ఆపేయడం వలన నాకు కలిగిన ఆత్రత స్థాయి ఇంకొంచెం పెరిగింది.

"చెప్పండి, సార్. ఒక రాత్రి. . ." కథ ఆపిన చోటు గుర్తు చేశాను.

"మనల్ని నడిపించే అదృశ్య శక్తి ఎప్పుడు మన చేత ఏమి చేయిస్తుందో ఊహించడం సులభం కాదు. ఆ రాత్రి సినిమా నించి తిరిగి వచ్చి రూమ్ తాళం తీస్తుంటే నా రూమ్ పక్క పోర్షన్ తలుపులు తెరుచుకుని ఒక అమ్మాయి హడావిడిగా వచ్చి[illegible]

"ఏమండీ. మా నాన్నగారికి గుండె దడ వచ్చి[illegible] అర్జెంటుగా హాస్పిటల్‌కి తీసుకు వెళ్ళాలి. టాక్సీ [illegible] పెట్టండి. నేను నాన్నగారి దగ్గర ఉంటాను" [illegible]

తీసిన తాళం వేసి పరుగు లాంటి న[illegible] రోడ్డు మీదికి వచ్చాను. ఆమె మాటలే మళ్ళీ [illegible] మెదడులో తిరుగుతున్నాయి. టాక్సీ తీసుకు రా[illegible] ఆయన్ని, ఆమెను టాక్సీ ఎక్కించి వెనకాలే నా[illegible] బాటు ఆస్పత్రికి వెళ్ళడం ఆయన్ని హాస్పిటల్[illegible] ఎడ్మిట్ చేయడం తరవాత కొంత సేపటికి ఆ[illegible] మాట్లాడుతూనే కళ్ళుమూయటం అన్నీ వెంటవెం[illegible] జరిగిపోయాయి. ఆయన మాట్లాడిన చివ[illegible] "మెదడులో ప్రింటయి పోయిన మాట[illegible]

"బాబూ, నేను పోతే శారద ఒంటరిదై పో[illegible] ఒంటరితనం ఆమెకు కొత్త కదు. కాని త[illegible] సంపాదించుకోవలసిన వయసు ఆమెది. ఏత[illegible] రోజు ఏర్పడిన పరిచయం కేవలం దైవికం. [illegible] ఇద్దరి ఇష్టం ఎలా ఉందో అలా చెయ్యండి."

ఆయన పోయారని డాక్టర్ చెప్పిన వెం[illegible] "నాన్నా!" అని కేక వేసి తండ్రిమీద పడిపో[illegible] శారద. ఆమె తండ్రిని ఎటెండయిన డాక్టర్ ఆ[illegible] పరీక్షించి, నర్సును ఏదో మందు వాడమని చెప్పి [illegible] చెప్తున్నట్టు నా భుజం తట్టి వెళ్ళిపో[illegible] నర్స్ సాయంతో శారదని ప్రక్కనే ఖాళీగా [illegible] బెడ్డు మీదికి చేర్చాను. నర్సు "స్మెల్లింగ్ [illegible] వాసన చూపించిన కొంతసేపటికి శారదకు [illegible] వచ్చింది. నర్స్ ఇచ్చిన టాబ్లెట్లు [illegible]

ఇరుగు పొరుగు వాళ్ళ సాయంతో జ[illegible] తతంగమంతా జరిపి శారద తండ్రికి [illegible] వీడ్కోలు చెప్పాం. యాంత్రికంగా క[illegible] లన్నీ చేస్తున్న నాకు అన్నీ ప్రశ్నలే. అసలు [illegible] ల్లని కుటుంబం ఉంటుందా? శారద ఎవరికీ ఉ[illegible] రాయమని చెప్పలేదు. ఆఫీసుకు లీవ్ లెటర్ [illegible] వ్రాసి పంపించమంది. ఒక్కగా నొక్క కూ[illegible] వివాహం చెయ్యకుండా ఉద్యోగం చెయ్య[illegible] కరణం ఏమిటి? పోనీ కలా చెయ్యా లో[illegible] అంటే అదీ కాదు. తెల్లటి తెలుపు. పె[illegible] అందమైన అమాయిక సౌమ్యం. అన్నీ ఉన్న [illegible] పెళ్ళి కొడుకు దొరకడం కష్టం కాదే.

* * *

ఇద్దరం ఆఫీసునుంచి సాయంత్రం [illegible] చేరుకున్నాం. నేను బట్టలు మార్చుకుని, [illegible] కడుక్కుని వాలు కుర్చీలో కూర్చుని టేప్[illegible] ఆన్ చేశాను. బాలమురళీ 'అమ్మా! నీ [illegible] కుమారుడ నమ్మ' గీతాన్ని వింటూ శారద [illegible] ఆలోచిస్తున్నాను.

"ఏమండీ, కాఫీ" అంటూ శారద... [illegible] రోజుల నుంచి నేను ఆమె కొరకు ఎదురు [illegible] ఎంట మనిషి నాకు పొద్దున సాయంత్రం [illegible] ఇస్తోంది. ఈ రోజు ప్రత్యేకంగా శారదే [illegible] ఆమె గులాబీ రంగు చీర, మైసూర్ [illegible] తిలకంతో, కాఫీ కప్పు రెండు చేతులతో పట్టు[illegible] నా కెదురుగా నిలుచుంది. ఆమె కుడివైపు [illegible]

చూస్తే, ఆమె తండ్రి కోసం ఇంకా కన్నీరు కారుస్తోందని తెలుస్తోంది. అందమైన కళ్ళల్లో కన్నీటిని చూడడం ఆ దేవుడికీ వేడుకేమో! ఆమె ముఖంలోకి చూస్తూ ఉంటే ఆమెకి వచ్చిన కష్టానికి బాధ, అటువంటి స్త్రీని నాకు పరిచయం చేసినందుకు భగవంతుడి మీద కృతజ్ఞత, ఆమె దుఃఖాన్ని ఎలా బాపగలనన్న ఆదుర్దా ఇవన్నీ ఒకేసారి నా మనసులో మెదిలాయి. ఆమె మాటలు నన్ను తట్టి ప్రస్తుతానికి తెచ్చాయి.

"ఏమిటండీ, కాఫీ చల్లారిపోతోంది. నాకు కాళ్ళు పీకులు పెడుతున్నాయ్." చిరునవ్వు వెలిగిస్తూ అంది.

ఆమె పరిచయం అయినప్పట్నించి ఆమెముఖంలో చిరునవ్వు చూడటం ఇదే మొదటిసారి. మనిషి గాయాల్ని మాపేది కాలం కాదు; హాయిగా జీవించాలన్న కోరిక.

"సారీ, శారదగారూ! కూర్చోండి!" కాఫీ అందుకొని కుర్చీ చూపించాను.

భుజాల చుట్టూ పమిటను సర్దుకుని ఒద్దికగా కేన్‌చైర్‌లో కూర్చుంది.

"నాన్నగారి ఇన్సూరెన్స్ మొత్తం రామకృష్ణ మఠానికి వ్రాసి ఇచ్చాను." కుడిచేతి చూపుడువేలుతో ఎడంచేతి బొటన వ్రేలిని వ్రాస్తూ అంది.

వాళ్ళ నాన్నగారి గదిలో చూసిన శారదామాత, రామకృష్ణుల ఫోటోలు, వివేకానంద రాక్ మెమోరియల్ దృశ్యాలు గుర్తుకు వచ్చాయి. నా సందేహాలు తీర్చుకుందికి ఇదే సమయమన్న ఆలోచన వచ్చింది. కాని, ప్రస్తుత పరిస్థితులలో ఆమెను గతం గురించి చెప్పమనడం సబబు కాదనిపించి ఊరుకున్నాను.

"కామేశ్వరరావుగారూ! అలా బీచికి వెళ్దామండీ! మీతో మాట్లాడాలి." నా ఆలోచనల్ని చదువుతున్నట్టుగా అంది.

'విత్ ప్లెజర్! పదండి. పది నిమిషాల్లో తయారయి వచ్చేస్తాను" అన్నాను.

హాస్పిటల్ బస్‌స్టాప్ దగ్గర నంబరు పది బస్సెక్కి రామకృష్ణా మిషన్ దగ్గర దిగాం. సముద్రం ప్రశాంతంగా ఉంది. అలలు ఉరకటం లేదు. అవి తీరాన్ని తాకి వెనుకకు పోయేటప్పుడు విడిచే తెల్లని నురుగు, ఒక మహనీయుడు జీవితంలో తన బాధ్యతలను సక్రమంగా నిర్వహించి, శేషంగా వదలిన కీర్తిలా ఉంది.

"ఏమండీ! మా నాన్నగారంటే నాకు జన్మనిచ్చిన తండ్రే కాదు, నా ఆరాధ్యదైవం. నిన్న మొన్నటి వరకు ప్రత్యక్ష దైవం" అంది శారద.

'క్వాలిటీ' రెస్టారెంటు దాటి ఇసుకలో కొంత దూరం నడిచి ఖాళీగా ఉన్న చోటులో కూర్చున్నాము. శారద నాన్నగారి స్వరూపాన్ని గుర్తుకి తెచ్చుకుందికి ప్రయత్నించాను. ఆస్పత్రి మంచం మీదే ఆయన్ని చూసింది నేను. కాళ్ళు పూర్తిగా మంచం మీద ఉంచడం కోసం తలను పైకి జరిపిన సంగతి గుర్తుకొచ్చింది. పూర్తిగా నెరసిన తల, గులాబి రంగు ఛాయ, ముఖంలో ప్రశాంతత. ఇంతవరకే నాకు తెలిసింది.

"ఆయన జీవితంలో సుఖపడింది చాలా తక్కువ. ఆయనకు నిండా పదహారేళ్ళయినా లేనప్పుడు

> విద్యావంతుడు కానంతవరకు ఏ వ్యక్తి మనిషి అనిపించుకోడు
>
> —హెచ్—మన్

తాతగారు, నాన్నమ్మ ఇద్దరూ అయిదు రోజుల తేడాతో కలరా వచ్చి చనిపోయారట. చిన్నప్పటి నుంచి నాన్నగారికి దైవభక్తి. దేవుడు పాటలంటే ఎంతో ఇష్టపడే వారట. అది మా నాన్నమ్మ పోలికని అనేవారట. ఆమెకు మన పురాణాలన్నీ నోటి కొచ్చేవట. భగవద్గీత ఆరంభం నుంచి చివరవరకూ శ్రావ్యంగా చదవ గలిగేదట. అప్పుడప్పుడు రాత్రిళ్ళు మా నాన్నగారు పాడిన పాటలు వినే ఉంటారు."

నేను రూమ్‌కు ఎప్పుడూ రాత్రి పది గంటల లోపున చేరుకోలేదన్నది ఆమెకు తెలియని విషయం. ఇప్పుడు ఆమెకు చెప్పడం వలన ప్రయోజనం లేదు. శారద గతం గురించి చెప్పుకుపోతోంది.

"తాతయ్య, నాన్నమ్మ ఇద్దరూ దానగుణం కలవారవడంతో వారు పోయిన తర్వాత నాన్నకి మిగిలింది నాన్నమ్మ నగలు, కొద్దిపాటి నగదు. నష్టజాతకుడని నాన్నను బంధువులు చేరదీయలేదు. ఎస్. ఎస్. ఎల్. సి. పాసయిన నాన్న ఉన్న డబ్బుతో కలకత్తాలో ఉన్న తాతగారి స్నేహితుడి వద్దకు చేరుకున్నాడు. ఆయన బెంగాలీ. రామకృష్ణులంటే తాతగారికి ఉండే భక్తి వారిని స్నేహితులు చేసింది. ఏ శుభక్షణంలో మొట్టమొదటిసారి కలుసుకున్నారో అప్పట్నించి వారు ఒకరి కొకరు ఆప్తులయారు."

"ఆ బెంగాలీ బాబు ఇంట్లోనే నాన్నగారు కొన్నాళ్ళు ఉండి ఒక ప్రయివేటు కంపెనీలో ఉద్యోగం చూసుకొని వేరే గది తీసుకుని ఉండేవారట. రామకృష్ణ మఠానికి నిత్యం వెళ్ళి భజన మొదలైన కార్యక్రమాల్లో పాల్గొనే వారట. అక్కడే నాన్నకు అమ్మ పరిచయమైంది. ఆమె గొంతెత్తి పాడితే అందరూ ఒళ్ళు మరచి తలలూపేవారట. నాన్నకు మొదట్లో బెంగాలీ బాగా రాక, పాట భావం బోధపడటం లేదని బాధపడేవారట. క్రమంగా భాష రావటంతో ఆ అసంతృప్తి పోయిందట ఆయనకి. నాన్న అనే వారు: 'అమ్మా! ఎవరి భాష వారికి తీయగా ఉండటం సహజమేమో కాని, సత్యం కాదమ్మా! భక్తి భావాల్ని చెప్పటానికి, కవిత్వానికి అతి అనువైన భాష బెంగాలీయే.' అమ్మ అనాథాశ్రమంలో పెరిగింది. చదువుకుంది. తన కాళ్ళ మీద తను నిలబడింది. అమ్మను నాన్న ప్రేమించి పెళ్ళి చేసుకున్నారు. కులం, ఆచారాలు, భాష వారి వివాహానికి అడ్డు నిలవలేదు. 'నా దగ్గరి వాళ్ళు నన్ను చేరదీయ్యనప్పుడే కులంతో నాకు సంబంధం లేకుండా పోయింది. ఆచారాలు మనం అలవాటు చేసుకోవడంలో ఉంది. నేర్చుకుంటే మనిషికి రాని భాషంటూ ప్రపంచంలో ఏదీ లేదు' అని అనేవారు నాన్న.

ఇది చెపుతున్నప్పుడు శారద గొంతులో బాధ, ఆప్యాయత ధ్వనించాయి. దీపాలు దూరంగా ఉండటంతో ఆమె పెద్ద కళ్ళను చూసే అవకాశం నాకు కలుగలేదు.

"అమ్మ, నాన్నల సంసార జీవితం గురించి నాన్న ఎంతో గొప్పగా చెప్పేవారు. కాని, ఆయన ఆనందాన్ని దక్కించుకోలేకపోయారు. నేను పుట్టిన

ఏడాదికి అమ్మ గుండె జబ్బుతో మరణించిందట. నష్టాలకు, కష్టాలకు ఎంతో అలవాటుపడిన నాన్నగారు కూడా అమ్మలేని లోటు భరించలేక నన్ను ఆయాకు అప్పచెప్పి, ఆఫీసుకు సెలవు పెట్టి కొన్ని నెలలు పూజ గదిలో దైవ ధ్యానంలోనే గడిపేవారట. తరవాత కొద్ది కాలానికే అక్కడ ఉండలేక వాళ్ళ కంపెనీ బ్రాంచి హైదరాబాద్‌లో పెడితే అక్కడకు ట్రాన్స్‌ఫర్ చేయించుకుని వచ్చేశారు.

హైదరాబాదులో నేను పెరిగింది మంచి మనసున్న రాజమ్మ సంరక్షణలో. కోస్తా జిల్లాలో పెరిగిన ఆమె వివాహమైన తరవాత భర్తతో హైదరాబాదుకు వచ్చి స్థిరపడింది. మా ఇంటి ప్రక్కనే ఉండేవాళ్ళట. నన్ను చూసుకుందికి నాన్న మనిషి కోసం వెదుకుతున్నారని తెలుసుకొని పిల్లలు లేని ఆమె ఆ బాధ్యత స్వీకరించింది. ఆమె భర్త పోయిన తర్వాత మాతోనే ఉండిపోయింది. నాలుగేళ్ళ క్రితం చనిపోయింది.

సముద్రతీరంలో ఉంటే మంచిదని డాక్టర్లు నాన్నకు చెప్పడంతో విశాఖపట్నం వచ్చాం. నాన్నకు రిటైరయిన తరవాత గ్రాట్యుయిటీ పెద్దమొత్తమే వచ్చింది. ఆయన రిటైరయిన దగ్గర నుంచి నేను ఉద్యోగంలో చేరేవరకు మాకు అదే ఆధారం. నేను ఉద్యోగం చెయ్యడానికి నాన్నగారు ముందు ఒప్పుకోలేదు. అయితే నా జీవితం ఒక మలుపు తిరగడంతో నేను నష్టపోయాను. ఆ పరిస్థితులే నేను ఉద్యోగం చేయడానికి నాన్నగారు ఒప్పుకునేట్టు చేశాయి."

నేరుగా పప్పు అమ్మేవాడు మా ప్రక్క నుంచి వెడుతూండటంతో శారద ఆగింది. శారద నాన్నగారి విశాల హృదయానికి, భావుకతకు మనస్సులోనే నివాళి అర్పించాను. ఆయన జీవిత చరిత్ర విన్న తర్వాత మనిషిని నడిపే అదృశ్య హస్తపు మహత్తును స్పష్టంగా తెలుసుకో గలిగాను.

"ఆ పరిస్థితులకు దారితీసిన సంఘటన గురించి సవరంగా చెప్పటం అనవసరం. ఆ పీడ కల వివరాలు గుర్తుకు తెచ్చుకోవడం అవివేకం. ఒకర్ని ప్రేమించాను. మోసపోయాను. పెళ్ళి ముహూర్తానికి కొద్ది రోజుల ముందే తెలిసింది ఈ విషయం నాకు. 'ఒక మగవాడికి — ఒక స్త్రీ' అన్న నీతిమీద నమ్మకం లేని వాడతను. పెళ్ళి నిశ్చయం అయిన తరవాత కూడా ఆయన మారలేదని తెలిపే సంఘటన ప్రత్యక్షంగా చూడటంతో అతనంటే అసహ్యం వేసింది. పెళ్ళి ఆగిపోయింది. అయితే మొదట్లో మనస్సు పరిపరివిధాల పోయేది. అతన్ని మరవడం కష్టం అనిపించేది. తొందరపడ్డానేమోనని బాధపడేదాన్ని. రోజంతా మూగగా, స్తబ్దుగా ఇంట్లో కూర్చుంటున్న నన్ను చూసి నాన్నగారు 'నువ్వు ఉద్యోగం చేయుటమే మంచిదమ్మా' అన్నారు. ఈ ఊరొచ్చిన తరవాత ఈ మధ్యనే ఉద్యోగంలో చేరాను." కథ పూర్తి చేసి తల దించుకుని కూర్చొంది శారద.

కథ విని ఒక సినిమా చూసిన అనుభూతి కలిగింది. ఇదంతా నిజం కాదేమో అనిపించింది. కాని, చెపుతున్న వ్యక్తి, చెప్పడానికి దారితీసిన పరిస్థితులు అది కథకాదు, వాస్తవ చరిత్ర అని స్పష్టం

చేస్తున్నాయి. మళ్ళీ ఆమె చెప్పడం ఆరంభించింది.

"మా నాన్నగారు చనిపోతూ చెప్పిన మాటలు మీకు..."

అవి ఆమె చేత చెప్పించడం అవమానుషం అనిపించింది.

"గుర్తున్నాయండీ! నాకు అమ్మా, నాన్న కూడా ఉన్నారు. ఒక తమ్ముడున్నాడు. వాళ్ళతో చెప్పి వాళ్ళ అనుమతి లేందే నే పెళ్ళి చెయ్యలేను. వ్యక్తిత్వం లేని వాడని మీరనుకున్నా సరే, మా అమ్మ నాన్నల ఆశీర్వాదం లేనిదే నా పెళ్ళి జరగద్దు. మీరు వ్రాయమంటే వారికి వ్రాసి రమ్మంటాను."

ఆమె మీద మొదట్లో కలిగిన జాలి ప్రేమగా ఎప్పుడో మారింది. జీవితంలో ఒకసారి దెబ్బతిన్న ఆమె ఇకమీదైనా సుఖపడాలి. అలా సుఖపడాలంటే నా పెద్దల సహకారం, సానుభూతి ఉండాలి. అదీకాక నా దృష్టిలో ఒక కుటుంబంలో సభ్యుడుగా ఏ వ్యక్తి నిర్ణయాలను ఒంటిగా చేసుకోవడం సమంజసం కాదు. అందుకే శారదకు అంత నిక్కచ్చిగా చెప్పాను, ఆమె బాధపడుతుందేమో అన్న భయం ఉన్నప్పటికీ. అయితే ఆమె గురించి నా అంచనా తప్పని ఆమె మాటలే స్పష్టం చేశాయి.

"ఐ లైక్ యువర్ ఆనెస్టీ. వ్యక్తిత్వం అంటే అయిన వాళ్ళని మరచిపోవడంకాదు. తప్పకుండా అలాగే చేయండి." చాలా క్లుప్తంగా, సూటిగా సమాధానమిచ్చిన ఆమెను అప్పుడే వివాహం చేసుకోవాలన్న కోరికను బలవంతంగా అణచుకున్నాను.

అమ్మ, నాన్న, తమ్ముడు వచ్చి ఆమెతో మాట్లాడేరు. వివరాలన్నీ అడిగి తెలుసుకున్నారు. తరవాత అమ్మ నా దగ్గరికి వచ్చి, "లక్ష్మీదేవిలా లక్షణంగా ఉంది. వెనకా ముందూ లేకపోయినా అన్నీ మనమే అవుదాం. చేసుకో, బాబూ!" అంది. అమ్మ సర్టిఫికేట్ కావల్సింది. ఎందుకంటే, నాన్నగారు చాలా లిబరల్.

డబ్బు పైసా తీసుకోకుండా నాన్నగారే ఘనంగా వివాహం జరిపించారు. వివాహానికి ముందు రోజు శారద ఆమె మామ్మగారి నగలు అమ్మకు చూపించి, "మీరు నగలు వేరే చేయించకండి. నా పెళ్ళిలో ఇవి నేను వేసుకోవాలన్నది నాన్న కోరిక. ఆయన తిండికి ఇబ్బంది పడుతున్న రోజుల్లో కూడా ఈ నగ లమ్మడానికి ప్రయత్నించలేదట" అని చెప్పిందిట.

పెళ్ళి అలంకరణతో ఆ నగలు ధరించిన ఆమెను చూసి, అమ్మ — "తల్లీ! ఆ లక్ష్మీదేవేమో ఇంటికి నడిచి వచ్చిన ట్లుందమ్మా నిన్ను చూస్తే" అంది.

ఆమెను చూసిన నాకు కేప్ కోమరిన్‌లో కన్యాకుమారి కోవెలలోని 'కన్య' విగ్రహమే గురు కొచ్చింది.

మొదటి రాత్రి ... ఎంతో చక్కగా అలంకరించబడి శారద గదిలోకి వచ్చింది. ఆమెను చూస్తూనే నా అదృష్టానికి నేను మురిసిపోయాను, ఈమెతో జీవితం గడపగలిగే భాగ్యాన్ని కలుగచేసిన ఆ భగవంతుడికి కృతజ్ఞతలు చెప్పుకున్నాను. కబుర్లు చెప్పుకున్నాం. తరవాత దగ్గరికి తీసుకొని దగ్గరవుదామన్న క్షణంలో, "నాన్నా" అని కేకవేసి పడిపోయింది

ప్రతిఫలం

శ్రమకు తగిన ప్రతిఫలం దక్కని ఒకే ఒక్క వృత్తి సాహిత్యం. అలాగే మంచి సాహిత్యం సృష్టించినా ఫలితం తగినంత ఉండదు.

— ఫ్రాయిడ్

శారద. హడావుడిగా డాక్టర్లను పిలిపించి వైద్యం చేయించాం.

ఆమెను నేను ఎప్పుడు దగ్గరకు తీసుకోని యౌవన సహజమైన కోర్కెను తీర్చుకోవా లనుకున్నా అలాగే జరిగేది. అలా జరిగిన తర్వాత ఆమె చాలా బాధపడేది, నన్ను క్షమించమనేది. నేను సీరియస్‌గా తీసుకునే వాణ్ణి కాదు. ఆమె నా భార్య అవటమే ఒక వరం. అంతకన్నా నేను ఆమె నించి ఏదీ ఆశించలేదు.

వివాహం తర్వాత విశాఖపట్నం వచ్చి కాపురం ప్రారంభించాం. ఆమె నన్ను ఎంతో ఆప్యాయంగా ఆదరించేది. తాను సంతోషంగా ఉంటూ, నన్ను సంతోషంగా ఉండేట్టు చేసేది. ఆమె తనకు తానుగా నన్ను కోరినప్పుడే సంసార రీత్యా దగ్గరవుదామని పూర్వ ప్రయత్నాలు చేయలేదు. ఎంతో ఆరోగ్యంగా, ఉషారుగా ఉండేది. హాయిగా నడుస్తోంది, మా వైవాహిక జీవితం. ఒక నాడు నా పాత స్నేహితుడు రాజారావు మా ఇంటి కొచ్చాడు.

"ఒరే, కామేశ్వరరావూ! నాకు ఇక్కడికి బదిలీ అయిందిరా! నీ అడ్రెసు తెలుసుకుందికి ఎంత కష్టపడాల్సి వచ్చిందో తెలుసా!"

వాడికి మా ఆవిడని ఇంట్రొడ్యూస్ చేశాను. వాడు ఎంతో మంచివాడు. హైస్కూల్లో వాడు నా చమ్. తరచుగా మా ఇంటికి వస్తూ ఉండేవాడు. మా ఆవిడ కూడా వాడితో కలుపుగోలుగా మాట్లాడేది.

ఢిల్లీలో సైన్సు కాంగ్రెస్ సభలకు వెళ్ళాల్సి వచ్చింది. శారదకు సెలవు దొరక్క పోవటంతో, నే నొక్కణ్ణే వెళ్ళాను. ఢిల్లీ నుంచి తిరిగి వచ్చిన నాకు శారదలో ఏదో మార్పు కనిపించింది. కాని, ఆఫీసుకి వెళ్ళే హడావుడిలో పట్టించుకోలేదు.

ఆ రాత్రి శారద నన్ను మామూలుగానే పలకరించింది. కబుర్లు చెప్పింది. ఢిల్లీ విశేషాలు గురించి అడిగింది.

మర్నాడు లేచేసరికి శారద నేలమీద పడిఉంది. ఆమెను ముట్టుకుని చూశాను. ఆమె మరి నాకు లేదని గ్రహించాను. కొంతసేపు ఆమె గుండెలమీద పడి చిన్న పిల్లాడిలా ఏడ్చాను. ఆమె ప్రక్కనే పడి ఉన్న ఉత్తరం తీసి చదివాను.

"ఏమండీ!

మన పెళ్ళయిన మొదటి రాత్రి నుండీ మీరు నన్ను దగ్గరికి తీసుకుందుకని ప్రయత్నించగానే మీలో మా నాన్నగారే కనిపించేవారు. భయంతో వణికిపోయేదాన్ని. నా దురదృష్టానికి నన్ను నేనే తిట్టుకునే దాన్ని. మీరు నేను చేస్తున్న అన్యాయానికి నిస్సహాయతతో కుమిలిపోయేదాన్ని. రెండు రోజుల క్రితం రాజారావుతో మామూలుగా మాట్లాడుతూ కూర్చున్నాను. కాఫీ కావాలని స్టౌ వెలిగించాను. కాఫీ కాచి దగ్గరే పటకారు కనిపించక పోవడంతో చీర కొంగుతోనే కాఫీ గిన్నె దించబోయాను. కొంగుకు నిప్పంటుకుంది. అప్పుడే వంటింట్లోకి వచ్చిన రాజారావు ... నా శరీరం మలిన పడింది. అందుకు బాధ్యత రాజారావుదెంతో, నాదీ అంతే. అయితే నాకు ఎన్నడూ తెలియని సుఖానుభూతి కలిగింది. మీరు వచ్చిన తరవాత మిమ్మల్ని ఆఖరి సారి చూసిపోదామనే ఒక రోజు ఆగాను. నా శరీరం మలిన పడినందుకు నాకు విచారం లేదు. ఎందుకంటే, మీ ప్రేమ దానికి అతీతం. కాని, నేను ఇంకా బ్రతికుంటే నా మనస్సు కూడా మలిన మవుతుంది. అది నేను భరించలేని విషయం. అందుకే ఈ పలాయనం. ఈ షాక్ నుంచి మీరు తేరుకుని, శేషజీవితాన్ని హాయిగా గడుపుతారని ఆశిస్తూ, ఆ దేవుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నాను.

కృతఘ్నురాలు,
— మీ శారద.

ఆ ఉత్తరం చదివిన తర్వాత నా దుఃఖాన్ని పూర్తిగా మరిచిపోయాను. శారద ఒక వ్యక్తి కాదు: ఒక అనుభూతి; ఒక భావం; ఒక మెఱుపు. జీవితాంతం సుఖాన్నిచ్చే అమరత్వం. ఆమె అస్తికలను మద్రాసులో రామకృష్ణా మిషనుకి ఇచ్చేశాను."

కామేశ్వరరావు తన కథని ముగించాడు. శూన్యం లోకి చూస్తూ కూర్చున్నాడు. మిగతా ప్రయాణ కాలం అంతా అతని విషాద జీవితం గురించే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాను. ఇంత సద్గుణాలు, మనసుకే ప్రాధాన్యం ఇచ్చే వాళ్ళు ఈ కాలంలో కూడా ఉన్నారా అనిపించింది. బ్రహ్మచర్యాన్ని కోరి హృదయ మార్గంగా పెట్టించిన బహు కొద్ది మందిలో అత నొకడు. అది అదృష్టమో, దురదృష్టమో నిర్ణయించాల్సింది నేను కాదు.

ట్రెయిన్ నేను దిగాల్సిన స్టేషనుకి చేరవుంది. సామాన్లు సర్దుకుని దిగడానికి సిద్ధమవుతూ, వెళ్తొస్తాను, కామేశ్వరరావుగారూ! మీ పరిచయం అయినందుకు సంతోషంగా ఉన్నా, మీ చరిత్ర విని చాలా బాధపడ్డాను ... ఆమెను స్మరిస్తూనే శేష జీవితం గడుపుతున్న మీరు ..."

"అని మీరు చెప్పారు, శారద పోయిన తరవాత మా వాళ్ళు చూసిన సంబంధం చేసుకున్నాను. నా కిప్పుడు ముగ్గురు పిల్లలు. తల్లీ, పిల్లలు సుఖంగా ఉన్నారు."

మా స్టేషన్ చేరడానికి ట్రెయిన్ ఒక మలుపు తిరిగింది. ఆ కుదుపుకు బాలన్సు తప్పిన నేను చెయ్యి పట్టుకుని పడకుండా జాగ్రత్త పడ్డాను. *